

03/24

ReOS

Recht der Osteuropäischen Staaten

Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS)

Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS) – scientific journal of legal sciences founded by University of Göttingen (Germany) with the purpose of knowledge sharing between Western and Eastern Europe.

Publisher:

Prof. Dr. **Thomas Mann (Begr.)**, Institut für Öffentliches Recht, Lehrstuhl für Verwaltungsrecht, Georg-August-Universität Göttingen

Editorial board:

Prof. Dr. **Toma Birmontienė**, Professorin am Laboratorium für Menschenrechte, Institut für öffentliches Recht, Mykolas-Romeris-Universität (Litauen)

Prof. Dr. habil. **Sabina Grabowska**, University of Rzeszow (Polen)

Prof. Dr. **Thomas Mann (Begr.)**, Institut für Öffentliches Recht, Lehrstuhl für Verwaltungsrecht, Georg-August-Universität Göttingen

Prof. Dr. habil. **Joanna Marszalek-Kawa**, Nicolaus Copernicus University (Polen)

Prof. Dr. **Roman Melnyk (Schriftleitung)**, Hochschule des Rechts ("School of Law") der M. Narikbayev KAZGUU Universität (Kasachstan)

Dr. jur. **Bernhard Schloer**, DAAD-Langzeitdozent, Nationale Taras-Schewtschenko-Universität Kiew (Ukraine)

Dr. **Agne Tvaronaviciene**, Postdoc am Laboratorium für Mediation und nachhaltige Konfliktlösung, Institut für öffentliches Recht, Mykolas-Romeris-Universität (Litauen)

Dr. iur. **Azamat Egamberdiev**, Dozent des Lehrstuhls für Staatsrecht und Staatsverwaltung der Taschkenter Staatlichen Juristischen Universität beim Justizministerium der Republik Usbekistan

Partners

Netzwerk Ost-West

Rechtsdialog.org

www.uni-goettingen.de/reos

03/2024

ISSN 2199-6245

ReOS 03 / 2024

Inhaltsverzeichnis

The main issues of the international criminalization of ecocide <i>Brynzanska Olha</i>	4
To the issue of establishing social security standards in the international legal acts <i>Kropyvnytskyi Mykola</i>	11
On Public Danger as a Determining Ground for Criminalization of Offences in the Field of Radioecological Safety <i>Ternavska Anastasiia</i>	18
E-government as a key factor in reforming the administrative system and improving the efficiency of public administration <i>Chalabiieva Mariiam</i>	26

The main issues of the international criminalization of ecocide

Brynzanska Olha

Candidate of Juridical Sciences

Department of Analytical and Legal work

Supreme Court, Ukraine

The author of the article considers the main issues of the international criminalization of ecocide: evolution conception of ecocide as potential international crime, definition of ecocide according different scholar and official resources and the factors that affect the solution of the issue of international criminalization of ecocide.

The long process of recognition for international criminalization of ecocide is researched. The provisions of ecocide's Convention draft and the Draft of the Code of Crimes against the Peace and Security of Mankind (International Law Commission, 1991) are analyzed.

The process of addition the amendment to Rome Statute ICC about the international responsibility for ecocide are considered. It is noted an influence of Resolutions of Parliamentary Assembly of the Council of Europe which calls on member States of the Council of Europe to consider introducing the crime of ecocide into their national criminal legislation

The ecocide's definition in the Statement of NGO «Stop Ecocide Foundation», 2021, and in the Statement of Vanuatu, Fiji and Samoa, 2024, to the Assembly of States Parties to Rome Statute of the ICC are compared.

It is ascertained support and critics of the idea of international criminalization of ecocide and different scholars positions about possibility of ICC to get jurisdiction for ecocide and to conduct a trial of ecological cases.

The advantages and the disadvantages of the definitions are analyzed. The advantage of the statements is recognition of importance of international criminalization for the most serious ecological crimes. The disadvantages are many issues about meaning of signs of ecocide: undefined criteria of sign «unlawful or wanton acts»; potential problematic for proving standard awareness of a significant probability of causing of severe, wide-spread and long-term damage; discussing nature of criteria «severe, wide-spread and long-term damage» and other political factors that can make the process of international criminalization of ecocide more difficult.

Introduction. 9 of September, 2024, **Vanuatu, Fiji and Samoa**, three states of Pacific region, initiated the amendments to Rome Statute of International Criminal Court (hereinafter called Rome Statute ICC) about ecocide as the fifth international crime¹. Absolutely it is an important

step in the global effort to accept ecocide not only as crime under international law but as the one of the most serious crimes of international concern. It is planned that the Assembly of the ICC Member States will consider the proposal in December 2024.

The issue of the amendment to Rome Statute ICC about the international responsibility for ecocide has been actual for a long time. However, the propositions to accept ecocide as an international crime had place earlier, before the establishment of International Criminal Court (hereinafter called ICC). They are different

¹ Mass destruction of nature reaches International Criminal Court (ICC) as Pacific island states propose recognition of "ecocide" as international crime. Stopecocide.earth. URL: <https://www.stopecocide.earth/2024/mass-destruction-of-nature-reaches-international-criminal-court-icc-as-pacific-island-states-propose-recognition-of-ecocide-as-international-crime>

statements or projects of international acts of various content.

In the light of the above researching of the different meanings of ecocide which are proposed by various actors, States Parties to Rome Statute of the ICC and non-governmental organizations, or the scholars, is of particular relevance.

Ecocide as an act that can be potential subject to international criminalization has been systematically researched by Ukrainian and foreign scholars. Primarily there are researches of O. Borshchevska, T. Duiunova, A. Hurova, N. Malysheva, R. Arifin, J. de Hemptinne, M. Mubiala, D. Palarczyk, P. Sands, E. Winter etc. In the works of these scholars the certain aspects of the international criminalization of ecocide are considered.

The purpose of the study is to characterize the main issues of the international criminalization of ecocide in the context of developing a meaning of the conception «ecocide».

Presentation of the main material. The issue of formulating the definition and signs of ecocide is primarily due to the complexity of ecocide as alternative and diverse actions that lead to dangerous ecological consequences – from the destruction of forests to atmospheric pollution. At the same time, next issue is the form of guilt – intent or carelessness in the form of negligence, as well as the threshold of damage, taking into account its dynamic and multicausal nature of ecocide.²

For the first time idea about international criminalization of ecocide was publicly proclaimed by R. A. Falk in the statement about ecocide's Convention draft. He defined ecocide as: “any of the following acts committed with intent to disrupt or destroy, in whole or in part, a human ecosystem:

- a) The use of weapons of mass destruction, whether nuclear, bacteriological, chemical, or other;
- b) The use of chemical herbicides to defoliate and deforest natural forests for military purposes;
- c) The use of bombs and artillery in such quantity, density, or size as to impair the quality of soil or the enhance the prospect of diseases dangerous to human beings, animals, or crops;
- d) The use of bulldozing equipment to destroy large tracts of forest or cropland for military purposes;
- e) The use of techniques designed to increase or decrease rainfall or otherwise modify weather as a weapon of war;
- f) The forcible removal of human beings or animals from their habitual places of habitation to expedite the pursuit of military or industrial objectives»³.

As can be seen from the above provisions, signs of ecocide within the framework proposed by R. Falk are anthropocentricity:

- a) the natural environment is considered the environment of human activity;
- b) lack of distinction between ecocide as a separate crime against the environment and a way of committing a war crime, as well as a violation by the state of the obligations imposed on it by the Convention on the Prohibition of Military or Any Hostile Use of Environmental Modification Techniques (Environmental Modification Convention), 1976 (ENMOD Convention).

This meaning of ecocide shows its nature as a complex and multifaceted phenomenon that formed the basis of further proposals for the definition of ecocide in international criminal law⁴.

In 1991 International Law Commission devised the Draft of the Code of Crimes against

² Arifin R, Masyhar A, Wulandari C., Kusuma S. H., Wijayanto I, Rasdi, Fikri S. Ecocide as serious crime. IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, Volume 1355, 3rd International Interdisciplinary Conference on Environmental Sciences and Sustainable Developments (25.09.2023–26.09.2023) p. 3. DOI 10.1088/1755-1315/1355/1/012004

³ Mehra N., Gholipour G, Babakhani E. Ecocide: a Crime against Sustainable Development. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 2019.p. 15. URL: https://www.researchgate.net/publication/350006099_Ecocide_a_Crime_against_Sustainable_Development

⁴ Winter E. Stop Ecocide International's Blueprint for Ecocide Is Compromised by Anthropocentrism: A New Architect Must Be Found. *Israel Law Review* (2024), 57, 175–209. p. 177. Doi:10.1017/S0021223722000218

the Peace and Security of Mankind. Under the article 26 of this Draft «a person who intentionally causes or orders damage to the environment shall, upon conviction, be punished»⁵. The commentary to the Article 26 states that the term «natural environment» means both the environment for human existence and development, and the natural resources, the preservation of which has fundamental importance for the protection of the environment in general – the atmosphere, water resources, climate, grounds, plant and animal life, and others biological elements. The commentary to the project also revealed the signs of wide-spread, long-term and severe damage as cumulative criteria for the seriousness of damage, which are the degree or intensity of damage, its stability and affected area. In this context «long-term» means duration of the consequences, but not the likelihood of their occurrence in the future⁶.

In 1995, this norm was excluded from the draft⁷. As D. Palarczyk writes, «Despite environmental crimes finding their place in Article 26 of the Draft Code, 24 during the second reading ILC's Chairman unilaterally decided to remove mass environmental degradation entirely as a separate provision, without any recorded justification and most likely because of pressure from the nuclear lobby and a few States»⁸. Also M. Mubiala connects «the reluctance to the

criminalization of ecocide in international law proceeds from the lack of political support from UN Member States»⁹.

At the same time, those criteria of damage caused to the natural environment, were borrowed from the Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977, (hereinafter called Additional Protocol I), were reproduced in point Art. 8, p. 2 («b» of) for the Statute of the ICC, when determining the signs of a war crime in form of intentionally launching an attack in the knowledge that such attack will cause wide-spread, long-term and severe damage to the natural environment which would be clearly excessive in relation to the concrete and direct overall military advantage anticipated¹⁰.

In 2021 non-governmental organization (hereinafter called NGO) «Stop Ecocide Foundation» and the Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocide submitted a Statement to the 20th Assembly of States Parties to Rome Statute of the ICC for accept ecocide as international crime.¹¹ According the Statement «ecocide» means unlawful or wanton acts committed with knowledge that there is a substantial likelihood of severe and either widespread or long-term damage to the environment being caused by those acts¹². For this purpose of the statement:

⁵ Draft Code of Crimes against the Peace and Security of Mankind. *Yearbook of the International Law Commission, 1991. Report of the Commission to the General Assembly on the work of its forty-third session. Volume II. Part Two.* 144 p. p. 107. URL: https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1991_v2_p2.pdf

⁶ Ibidem

⁷ Duiunova, T., Voznyk, M., Koretskyi, S., Chernetska, O., Shylinhov, V. International humanitarian law and ecocide: the war in Ukraine as a case study. *European Journal of Environmental Sciences*. Vol. 14, №. 1, pp. 14–23. p.15. <https://doi.org/10.14712/23361964.2024.2>

⁸ Palarczyk D. Ecocide before the International Criminal Court. *Criminal Law Forum*. 2023. № 34. pp. 147–207. p.152. <https://doi.org/10.1007/s10609-023-09453-z>

⁹ Mubiala M. Mass Deforestation as an Alarming Form of Ecocide: Adopting Transitional Justice Measures to Complement Criminalization. *Policy Brief Series 2022*. № 139. URL: <https://www.toaep.org/pbs-pdf/139-mubiala/>

¹⁰ Rome Statute of the International Criminal Court: international act. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-05/Rome-Statute-eng.pdf>

¹¹ Statement to the 20th Assembly of States Parties to the Rome Statute of the International Criminal Court. December 2021. *International Criminal Court*. URL: https://asp.icc-cpi.int/sites/asp/files/asp_docs/ASP20/ASP20.GD.StopEcocide.07.12.pdf

¹² Ibidem

a) «Wanton» means with reckless disregard for damage which would be clearly excessive in relation to the social and economic benefits anticipated;

b) «Severe» means damage which involves very serious adverse changes, disruption or harm to any element of the environment, including grave impacts on human life or natural, cultural or economic resources;

c) «Widespread» means damage which extends beyond a limited geographic area, crosses state boundaries, or is suffered by an entire ecosystem or species or a large number of human beings;

d) «Long-term» means damage which is irreversible or which cannot be redressed through natural recovery within a reasonable period of time;

e) «Environment» means the earth, its biosphere, cryosphere, lithosphere, hydrosphere and atmosphere, as well as outer space.

This proposal was both supported and criticized. In particular, the idea of international criminalization of ecocide was supported (P. Sands, F. Mumba etc¹³). British lawyer P. Sands explicated the reasons of the supporting acceptance of ecocide as international crime in this way: «All of these existing international crimes, and there have been no new ones for 75 years, focus on the protection of the human being, for obvious and very good reasons. None of the international crimes as such focus on the environment, because of course in 1945 the environment wasn't part of the international legal order or part of political consciousness »¹⁴.

D. Minha, commenting the possibility of international criminalization of ecocide, emphasizes that no needs to consider ecocide as a separate

crime because «Amongst the Rome Statute's different categories of crimes, the category of crimes against humanity is probably the most relevant to the prosecution of environmental crimes in peacetime, since, inter alia, it does not require any nexus to an armed conflict»¹⁵.

In the same time a several lawyers and scholars demonstrated skeptical attitude to international criminalization of ecocide. For example, P. Patel defends the position in favor of the inexpediency of making changes to Rome Statute of the ICC in terms of extending its jurisdiction to crimes related to damage to the natural environment. The scholar proposes the following arguments: 1) Taking into account its institutional capacity, the ICC will not be able to devote the same resources and attention to crimes against the environment as to international crimes already under its jurisdiction; 2) For effective international criminal prosecution is necessary to conduct environmental examinations and involve relevant specialists, which will increase expenses for maintaining the court; 3) Punishments and other coercive measures which are provided for by the Rome Statute of the ICC are not suitable for compensation or elimination of damage caused to the natural environment; 4) responsibility for crimes against the environment in itself is difficult to integrate into the criminal justice system of the ICC¹⁶.

However, must be admitted, among the conceptual signs of the understanding of ecocide, it

¹³ Duiunova, T., Voznyk, M., Koretskyi, S., Chernetska, O., Shylinhov, V. P. 15

¹⁴ Surma K. The 'Rebel' and Human Rights Gadfly Seeking to Criminalize Ecocide. *Undark*. (12.27.2021) URL: <https://undark.org/2021/12/27/ecocide-sands/>

¹⁵ Minha D., The Proposed Definition of the Crime of Ecocide: An Important Step Forward, but Can Our Planet Wait? *IJIL*. (01.07.2021). URL <https://www.ejiltalk.org/the-proposed-definition-of-the-crime-of-ecocide-an-important-step-forward-but-can-our-planet-wait/>

¹⁶ Patel P. Expanding Past Genocide, Crimes Against Humanity, and War Crimes: Can an ICC Policy Paper Expand the Court's Mandate to Prosecuting Environmental Crimes?, *Loyola University Chicago International Law Review*. 2016. №175. URL: <https://lawecommons.luc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1202&context=lucilr> C.182

was noted that it does not reflect the ecocentric approach. As E. Winter writes, denying the possibility of introducing a «purely» ecocentric approach to the norms of international law, «if there is a spectrum from ecocentrism to anthropocentrism, the Panel [the Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocide] sits much too close to the anthropocentric end.»¹⁷. No wonder as writes «The link between human well-being and environmental quality is complex and inextricable. For the full enjoyment of human rights, a healthy environment is necessary, as highlighted by several resolutions of various organisations»¹⁸. The difference between ecocentric and anthropocentric approaches is based on the attitude to nature: «ecocentrism – valuing nature for its own sake, and anthropocentrism – valuing nature because of material or physical benefits it can provide for humans»¹⁹.

In our opinion, to list of factors, that make a international criminalization of ecocide more difficult should be added is influential a political factor: the issue of assessing damage to the natural environment as an international crime is debatable, and not every state will vote for inclusion ecocide in the Rome Statute ICC and ratify the relevant agreement in the future.

At the same time, we can assume the possibility of exit from the interpretation of international crimes as the most serious crimes of international concern, exclusively from the standpoint of anthropocentric approaches. This would make it possible to extend international jurisdiction to the most serious acts that

encroach on the natural environment as such, and not as a space for human existence.

Other comments related to the presentation of mandatory objective and subjective signs of ecocide as an international crime.

Firstly, it raised a question about the sign of guilt – defined as «with knowledge». On the one hand, the use of the term «with knowledge» is fully justified, taking into account the gravity of the crime, which requires the perpetrators to be aware of the consequences of their actions. At the same time, knowledge can be a sign not only of intent, but also of negligence, because negligence may well be accompanied by awareness of its likely consequences²⁰.

In addition, sign «wanton» in the definition of ecocide is potentially problematic. The person must be aware not only of the existence of a significant likelihood of severe and widespread or long-term damage to the environment, but also of the fact that such harm may be clearly disproportionate to the expected social and economic benefits. However, such a high standard may not be realistic in general²¹.

NGO «Stop Ecocide Foundation» put forward proposals regarding the definition of signs of ecocide as the 5th international crime earlier²². In 2010 one of the founders of this organization Scottish lawyer P. Higgins defined the signs of ecocide in the framework of the conception, according to which ecocide is ecosystem loss or damage caused by corporate and/or State senior officials²³. It was proposed to add in 1998 Rome

¹⁷ Winter E. p. 176

¹⁸ Sziebig O. J. The Crime of Ecocide through Human Rights Approach: The “Universal” Right to a Healthy Environment as a Driving Force Calling for Ecocide Legislation. *ACTA HUMANA*. 2024. № 2. Pp. 75–89. p. 76. DOI:10.32566/ah.2024.2.5

¹⁹ Gagnon Thompson S. C., Barton. M. A Ecocentric and anthropocentric attitudes toward the environment. *Journal of Environmental Psychology*. Volume 14, Issue 2, June 1994, Pp. 149–157. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(05\)80168-9](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(05)80168-9)

²⁰ Winter E. p. 15

²¹ Ibidem

²² Branch A., Minkova L. Ecocide, the Anthropocene, and the International Criminal Court. *Ethics & International Affairs*. Volume 37, Issue , Spring 2023, pp. 51–79, p.52. <https://doi.org/10.1017/S0892679423000059>

²³ Higgins P. Missing international crime: ecocide crime. Ecocide Law Expert P. Higgins. URL: <https://pollyhiggins.com/>

Statute of ICC a new article about crime of ecocide as causing large-scale damage, destruction or loss of the ecosystem of a certain territory, caused by human activity or other reasons, which led to a significant reduction in the ability of the population of this territory to use it. In this way, two types of ecocide were distinguished – as a result of human activity and ecocide caused by natural causes. In the latter case, the officials of the state that failed to fulfill the obligation to prevent ecocide caused by natural causes, as well as to provide assistance to those states that suffered as a result of its failure, are liable. Regarding ecocide as a result of human activity, the subjects of the crime are state and business officials whose competence is decision-making. Also P. Higgins determined the criteria for the scale of damage caused during the war: if the area of the territory exceeds 200 km or the impact of the act on the ecosystem exceeds 3 months, having a serious impact on human, natural or economic resources²⁴.

Taking into account the lack of relevant practice of international courts and tribunals, the pointer for establishing the signs of damage caused to the natural environment is the *travaux préparatoires* to the Additional Protocol I, the development of criteria for establishing the amount of damage that reaches the threshold of ecocide is important.

The activity of Parliamentary Assembly of the Council of Europe facilitate to recognition of ecocide as an international crime.

So, in pp. 8.5. and 8. 6. Resolution № 2398 (2021) «Addressing issues of criminal and civil liability in the context of climate change» Parliamentary Assembly of the Council of Europe calls on member States of the Council of Europe to consider introducing the crime of ecocide into their national criminal legislation, if they have not

²⁴ Higgins P., South N, Short D. Protecting the planet: a proposal for a law of ecocide. *Crime Law and Social Change*. 2013. № 59, pp. 215–271, p. 10. DOI:10.1007/s10611-013-9413-6

yet done so and consider recognising universal jurisdiction for ecocide and the most serious environmental crimes, including in the 1998 Rome Statute of the International Criminal Court²⁵.

Also 25 of January 2023 poky of Parliamentary Assembly of the Council of Europe adopted a Resolution № 2477 (2023) «Environmental impact of armed conflicts» where was expressed her position for supporting the amendment in 1998 Rome Statute of the ICC about the crime of ecocide. Y p. 7 of Resolution № 2477 (2023) of Parliamentary Assembly of the Council of Europe emphasized «severe destruction or deterioration of nature that could be qualified as ecocide may occur in times of peace or war». Therefore, the concept of ecocide should be included in both national legislation and acts of international law. For that Parliamentary Assembly of the Council of Europe strongly supports efforts to amend the 1998 Rome Statute of the ICC, so as to add ecocide as a new crime. Also Parliamentary Assembly of the Council of Europe reiterates its call to the member States of the Council of Europe, contained in Resolution № 2398 (2021) «Addressing issues of criminal and civil liability in the context of climate change», as regards the need to recognize «universal jurisdiction for ecocide and the most serious environmental crimes» and to introduce «the crime of ecocide into their national criminal legislation»²⁶.

Considering the definition of ecocide proposed by **Vanuatu, Fiji and Samoa** to the Assembly of States Parties to the Statute of the ICC it is easy to notice **that their definition of ecocide reproduces word by word the meaning of the term** «ecocide» in the Statement to

²⁵ Addressing issues of criminal and civil liability in the context of climate change. Parliamentary Assembly: Resolution 2398 (2021). URL: <https://pace.coe.int/en/files/29512/html>

²⁶ Environmental impact of armed conflicts: *Parliamentary Assembly: Resolution № 2477 (2023)*. URL: <https://pace.coe.int/en/files/31600/html>

the 20th Assembly of States Parties to Rome Statute ICC proposed by NGO «Stop Ecocide Foundation»²⁷. In the both documents «ecocide» is defined as «*unlawful or wanton acts committed with knowledge that there is a substantial likelihood of severe and either widespread or long-term damage to the environment being caused by those acts*».

In our opinion, adoption of the definition caused the same issues as the propose of **definition** «ecocide» from a Statement of the Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocide and NGO «Stop Ecocide Foundation».

First, there is an issue about the meaning of the phrase «*unlawful or wanton acts*» – *how should illegality and arbitrariness be determined – by what acts of international law, a judgement of a court of international jurisdiction, etc.?*

Secondly, *the standard awareness of a significant probability of causing of severe, widespread and long-term damage* («knowledge that there is a substantial likelihood»). On the one hand, this standard is less strict than the standard of awareness of causing harm, which, for example, is defined in para. «iv» clause «b» part 2 of Art. 8 of the ICC Statute (knowledge that such attack will cause incidental loss), but, on the other hand, to prove the awareness of the nature and extent of harm as «severe and widespread or long-term» can be significantly more difficult.

Thirdly, the characterization of damage to the environment as a set of signs as severe and either widespread or long-term damage. Although the use of evaluative signs of damage as «severe», «widespread» та «long-term» is traditional for Additional Protocol I and Rome Statute of ICC, practice of international tribunals and courts about the content of the signs is not formed. Experts of

International Committee of the Red Cross (ICRC) offer criteria for establishing the content of these signs on the basis of *travaux préparatoires* to Additional Protocol I²⁸ and other resources of international law. For example, experts of ICRC' characteristics of signs «widespread», «long-term» and «severe» is based on Recommendations UNEP (UN Environment Programme)²⁹.

But such a position, firstly, is not universally recognized, and, secondly, these criteria are primarily intended for the purposes of protecting the natural environment in armed conflict for understanding the damage caused by a war crime under para. «iv» clause «b» part 2 of Art. 8 of Rome Statute of ICC.

Fourthly, the definition of ecocide does not demonstrate a specific contextual element which is inherent for other crimes under the jurisdiction of the ICC, as well as sign of the perpetrator of the crime. Therefore, the issue whether ecocide is carried out within the framework of state policy, within the framework of large-scale economic activity transnational corporations, etc. actually remained outside the scope of the proposals regarding the international criminalization of ecocide.

Conclusions. Therefore, the necessity of the international criminalization of ecocide within the framework of the ICC mechanism is recognized. At the same time, the issue of the signs of ecocide as an international crime, the organizational and procedural aspects of the ICC consideration of ecocide cases are debatable. It may cause the lack of consensus among the ICC member states within considering the issue about amendments to the Rome Statute of ICC, and significantly extend the term of their entry into force.

²⁷ Statement to the 20th Assembly of States Parties to the Rome Statute of the International Criminal Court. December 2021. *International Criminal Court*. URL: https://asp.icc-cpi.int/sites/asp/files/asp_docs/ASP20/ASP20.GD.StopEcocide.07.12.pdf

²⁸ Guidelines on the protection of the natural environment in armed conflict. *International Committee of the Red Cross*. 2020. 133 p. P. 34. URL: <http://surl.li/qrmfyf>

²⁹ Ibidem. P. 37.

To the issue of establishing social security standards in the international legal acts*Kropyvnytskyi Mykola**Candidate of Juridical Sciences (PhD)*

The article addresses the current issue in fixing social security standards in international legal acts. It is revealed that the international social security standards are not “frozen” category and can be changed by rule-making subject due to social development as well as the legislation of specific state that has undertaken the obligation to comply with them. International social security standards are the social minimum established by international legal acts and binding for the signatory countries to enable disabled persons to fully exercise their rights and freedoms on the same level as capable persons. All acts related to the realization of social security rights that contain international social standards are divided into three groups: 1) UN Organization acts; 2) the International Labor Organization (ILO) acts; 3) regional intergovernmental organizations’ (Council of Europe, European Union etc.) acts. The Universal Declaration of Human Rights, The International Covenant on economic, social and cultural rights, The Declaration of Social Progress and Development, The Declaration of the Child’s Rights, The Convention on the Rights of the Child, ILO Convention No 102 “On Minimum Standards of Social Security”, European Convention on Human Rights, European Social Charter, European Social Security Code are basic international documents containing social security standards. The constitutional provision (Article 9) states that the international treaties ratified by Ukrainian parliament is the part of the national legislation of Ukraine, therefore concluded and duly ratified international treaties of Ukraine containing international social standards are an integral part of Ukrainian legal sphere so their content and priority in the system of national legislation are revealed.

**До питання закріплення стандартів соціального забезпечення населення
в міжнародних правових актах***Кропивницький Микола Олександрович**кандидат юридичних наук*

Вступ. Термін «стандарт» походить від англійського «standard» і означає буквально «норма». У своєму етимологічному та онтологічному значенні стандарт (англ. – норма, зразок, модель; франц. букв. – твердо стояти) – документ, що встановлює для загального і багаторазового застосування правила, загальні принципи або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів, з метою досягнення оптимального рівня

впорядкованості у певній галузі¹. Як і в будь-якій сфері суспільної діяльності, стандарти широко представлені у правовій сфері. У теорії права стандарти становлять окремий різновид актів, який можна назвати «акти непрямої дії». Їх дія зумовлюється тим, що для надання їм нормативного характеру (тобто загальнообов’язковості) потрібне посилання

¹ Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К. : «Укр. енцикл.», 2003. Т. 5 : П–С. 736 с., с. 614.

іншого нормативно-правового акта². Для того, щоб правовий стандарт набув чинності, він повинен бути втілений у конкретному нормативно-правовому акті, в якому цей стандарт отримує загальнообов'язковий характер. Саме через окреслену специфіку більшість наявних правових стандартів пов'язані з міжнародним співробітництвом, коли такі стандарти розробляються та фіксуються в актах міжнародних організацій та ратифікуються державами. Завдяки міжнародним правовим стандартам на наднаціональному рівні вдається пробити «броню суверенітету» держав та впровадити у законодавство і практику правозастосування загальні зразки врегулювання певного типу суспільних відносин³.

Юридична наука права соціального забезпечення використовує таке розуміння для визначення соціальних стандартів у сфері соціального забезпечення: це відповідні норми матеріальних доходів особи, що є необхідними для забезпечення її достатнього життєвого рівня, який (традиційно в міжнародній практиці) охоплює такі складові: харчування, одяг, житло, медичне забезпечення, соціальне обслуговування особи⁴. Відповідно, *метою* даної статті буде висвітлення питання щодо закріплення стандартів соціального забезпечення (норм матеріальних доходів особи, що є необхідними для забезпечення її достатнього життєвого рівня) у міжнародних правових актах з урахуванням того, що досі триває інтенсивна інтеграція України

в міжнародні соціально-правові процеси, а також на основі теоретичного доробку українських учених-правознавців Н. Б. Болотіної, С. Я. Вавженчук, Т. З. Гарасиміва, С. М. Синчук, Б. І. Сташківа та ін.

Виклад основного матеріалу.

Міжнародні стандарти у сфері прав людини – це система загальноновизнаних норм і принципів, закріплених у міжнародно-правових актах (договорах), що регламентують права й обов'язки людини у різних сферах життя, а також зобов'язання держави щодо дотримання та захисту цих прав⁵. Після прийняття Загальної декларації прав людини для багатьох країн вони виконували роль дороговказу, яким можна було йти, але ні до чого реально не зобов'язували. Проста арифметична кількість міжнародно-правових договорів, що містили такі стандарти, не була беззастережним індикатором ситуації з правами людини в світі чи окремому регіоні. Після розпуску організації Варшавського договору і розвалу СРСР стан міжнародно-правової системи якісно змінився, у результаті чого перед нею постали нові завдання, головне місце серед яких посіла проблема забезпечення прав людини⁶.

О. М. Руднева вказує на те, що саме у міжнародних стандартах відображається якісний рівень розвитку правових цінностей, досягнутий світовою цивілізацією та нерозривно пов'язаний із правовою культурою людства⁷.

² Мороз С.П. Стандарт як складова правової системи. *Правова позиція*. 2017. № 1. С. 31–34, с. 33.

³ Москаленко О. В., Лук'янчиков О. М. Гармонізація стандартів соціального забезпечення в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 131–134. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-2/31>, с. 132.

⁴ Синчук С. М. Правовідносини соціального забезпечення: суб'єкти, зміст, об'єкти: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 422 с., с. 240.

⁵ Кулі-Іванченко К. К. Міжнародні соціальні стандарти прав людини. *Юридичний науковий електронний журнал*. Вип. 1. 2021. С. 55–58. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-1/11>, с. 56.

⁶ Битяк Ю. П., Яковюк І. В. Права і свободи людини в умовах глобалізації. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 2. С. 80–93, с. 80, 81.

⁷ Руднева О. М. Міжнародні стандарти прав людини та їх роль в розвитку правової системи України: теоретична характеристика: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Х., 2011. 36 с., с. 13.

На думку О. І. Вінгловської, міжнародні стандарти прав людини – це загальновизнані міжнародно-правові норми (звичаєві та договірні), які визначають на основі тенденцій і потреб соціального прогресу загальнолюдський статус особи шляхом: 1) визначення переліку прав та свобод, що підлягають загальному дотриманню; 2) закріплення юридичного змісту і обов'язку держав дотримуватись цих прав і свобод; 3) встановлення краю можливого та припустимого обмеження цих прав і свобод; 4) заборони певних дій з боку держави, юридичних та фізичних осіб⁸.

Різновидом міжнародних стандартів прав людини є міжнародні стандарти права на соціальний захист, які М. М. Шумило пропонує також називати «міжнародні стандарти у сфері соціального захисту» та визначає як соціальний мінімум, що встановлюється міжнародними нормативно-правовими актами, який є обов'язковим для країн-підписантів та дає можливість непрацездатним особам реалізувати свої права та свободи у повному обсязі на рівні з працездатними⁹. Під міжнародними соціальними стандартами К. К. Кулі-Іванченко пропонує розуміти загальновизнані норми та принципи, закріплені в міжнародно-правових актах (договорах), що регламентують права й обов'язки людини у соціальній сфері життя, а також зобов'язання держави щодо дотримання й захисту цих прав¹⁰. С. І. Запара наголошує, що міжнарод-

ний соціальний стандарт – це впорядкована система універсальних міжнародних норм та принципів, розроблених на основі взаємних угод між державами щодо питань, пов'язаних зі створенням економічного, політичного, соціального, культурного й правового середовища, яке б дозволило людям досягати високого рівня соціального розвитку¹¹.

Як висновує К. В. Бориченко, міжнародні стандарти права на соціальний захист – це комплекс норм, закріплених у міжнародно-правових актах, які внаслідок їх імплементації у внутрішньому законодавстві держави стають обов'язковими для реалізації або застосовуються добровільно та визначають мінімально необхідний або бажаний перелік та обсяг правомочностей у структурі права на соціальний захист, зумовлені досягнутим рівнем соціального розвитку та його динамікою, а також встановлюють позитивні обов'язки держав щодо їх реалізації, охорони й захисту¹².

Усі акти, що стосуються реалізації права на соціальне забезпечення і містять міжнародні соціальні стандарти, прийнято поділяти на три групи: а) акти ООН; б) акти Міжнародної організації праці (МОП); 3) акти регіональних міждержавних організації (Ради Європи, Європейського Союзу тощо)¹³.

Акти ООН. Як слушно зазначають І. Новосельська й В. Котул, головним внеском ООН в міжнародно-правове регулювання

⁸ Вінгловська О. І. Імплементація міжнародних стандартів прав дитини в національному законодавстві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. К., 2000. 20 с., с. 7.

⁹ Шумило М. М. Міжнародні стандарти у сфері соціального захисту. *Університетські наукові записки*. 2012. № 3 (43). С. 243–249, с. 244.

¹⁰ Кулі-Іванченко К. К. Міжнародні соціальні стандарти прав людини. *Юридичний науковий електронний журнал*. Вип. 1. 2021. С. 55–58. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-1/11>, с. 56.

¹¹ Запара С. І. До питання про сутність міжнародного соціального стандарту. *Актуальні проблеми регулювання відносин у сфері праці і соціального забезпечення*: тези доп. та наук. повідом. учасн. III Міжнар. наук.-практ. конф. Харків: Кросроуд, 2011. 540 с.

¹² Бориченко К. В. Юридичний механізм забезпечення права на соціальний захист: проблеми теорії та практики: монографія. Одеса: Фенікс, 2019. 552 с., с. 173.

¹³ Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Загальна частина: навчальний посібник. Чернівці: ПАТ «ПВК „Десна”», 2016. 692 с., с. 53.

соціального забезпечення є визначення переліку основних прав людини, які повинні забезпечуватися законодавством будь-якої країни¹⁴. Генеральна Асамблея ООН ухвалила, зокрема, Загальну декларацію прав людини 1948 р., Конвенцію про статус біженців 1951 р., Декларацію прав дитини 1959 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права 1966 р., Міжнародний пакт про громадянські й політичні права 1966 р., Декларацію про права розумово відсталих осіб 1971 р., Конвенцію про права дитини 1989 р., Конвенцію про права осіб з інвалідністю 2000 р. та ін.

Загальна Декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р., постає як своєрідне першоджерело міжнародних соціальних стандартів прав людини – у її Преамбулі, зокрема, сформульована ціль сприяння соціальному прогресу. У ст. 22 зазначено, що кожна людина як член суспільства має право на соціальне забезпечення і здійснення необхідних для підтримання її гідності й для вільного розвитку її особи прав в економічній, соціальній та культурній галузях за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури й ресурсів кожної держави. У ч. 1 ст. 25 Декларації зазначається, що «кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів

до існування через незалежні від неї обставини»¹⁵.

Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р., містить соціальні стандарти щодо закріплення права кожної людини на соціальне забезпечення й зобов'язання держави-учасниці Пакту щодо забезпечення мінімального обсягу соціально-економічних прав людини (зокрема, в разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом). Комітет ООН з економічних, соціальних і культурних прав, який стежить за виконанням Державами Пакту, упродовж багатьох років розвивав ідею про те, що держави юридично зобов'язані створювати системи соціального захисту, і що цей обов'язок безпосередньо впливає з права на соціальне забезпечення, закріпленого в статті 9 Пакту¹⁶.

У Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 4 грудня 1966 р. № 41/120 (щодо встановлення міжнародних стандартів у сфері прав людини) закріплено, що при прийнятті міжнародних документів, які фіксують стандарти прав людини, їх положення повинні узгоджуватися з існуючим масивом міжнародних «праволюдних» норм, мати фундаментальний характер і ґрунтуватися на притаманній людській особистості гідності й цінності; бути в достатній чіткими, слугувати джерелом прав і обов'язків, які піддаються визначенню

¹⁵ Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 89.

¹⁶ Смуш-Кулеша М., Федорова А., Мойса Б. Соціальні права в Україні під час війни. Звіт про оцінку потреб. URL: <https://rm.coe.int/needs-assessment-ua-2/1680a9b408> (дата звернення: 16.10.2024).

¹⁴ Новосельська І., Котул В. Основне значення міжнародних соціальних стандартів у законодавстві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 95–97, с. 96.

й здійсненню¹⁷.

У Декларації прав дитини, прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1959 р., зазначені основні права й свободи, які належать дітям, зокрема, у сфері соціального забезпечення, яких слід дотримуватися шляхом законодавчих та інших заходів. Конвенція про права дитини прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 р. У ч. 1 ст. 3 Конвенції зазначається, що «в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини»¹⁸.

П. С. Корнієнко висловлює слушну пропозицію ухвалити під егідою ООН консолідований шляхом систематизації норм щодо реалізації й захисту соціальних прав правовий акт універсальної дії для їх (прав) вдосконалення й розвитку в глобальному масштабі¹⁹.

Акти МОП. Міжнародна організація праці як єдина тристороння установа у системі ООН, яка об'єднує представників влади, роботодавців та працівників задля спільного визначення політики та програм із забезпечення достойною роботою усіх без винятку громадян²⁰ заклала фундамент основних

соціальних стандартів низкою конвенцій і рекомендацій, серед ратифікованих Україною можна виокремити Конвенції № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення (1952 р.), № 117 про основні цілі й норми соціальної політики (1962 р.), № 118 про рівноправність громадян країни й іноземців та осіб без громадянства у галузі соціального забезпечення (1962 р.), № 121 про допомоги у випадках виробничого травматизму (1964 р.), № 128 про допомоги по інвалідності, по старості й у зв'язку з втратою годувальника (1967 р.), № 130 про медичну допомогу та допомоги у випадку хвороби (1969 р.), № 157 про встановлення міжнародної системи збереження прав у галузі соціального забезпечення (1982 р.) та ін.

Як зазначає І. С. Андрієнко, у Конвенціях МОП, як правило, нема жорстких положень щодо організації національної системи соціального забезпечення, державам пропонується відповідно до рівня економічного розвитку вибрати релевантні організаційно-правові форми соціального забезпечення²¹.

Міжнародні соціальні стандарти перш за все фундаментально закріплює ухвалена на 35-й сесії Генеральною конференцією МОП 28 червня 1952 р. у м. Женеві (Швейцарія) і ратифікована Україною 16 березня 2016 р Конвенція МОП № 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення» (1952 р.). Україна відповідно до пункту «б» статті 2 Конвенції взяла на себе зобов'язання за розділами II («Медичне обслуговування»), III («Допомога у зв'язку з хворобою»), IV («Допомога по безробіттю»), V («Допомога по старості»), VI («Допомога у випадку трудового каліцтва або професійного захворювання»), VII («Родинна

¹⁷ Бориченко К. В. Поняття та види міжнародних стандартів права на соціальний захист. *European political and law discourse*. Том 6. Вип. 2. 2019. С. 13–19, с. 16.

¹⁸ Конвенція ООН про права дитини: повна версія. URL: unicef.org (дата звернення: 15.10.2024).

¹⁹ Корнієнко П. С. Соціальні права людини в Україні: міжнародні стандарти, сучасний стан і перспективи розвитку. *Альманах права*. 2023. Вип. 14. С. 183–187, с. 186.

²⁰ Середа О. Г. Європейські стандарти організації праці. *Право та інновації*. 2015. № 4 (12). С. 110–117, с. 111.

²¹ Андрієнко І. С. Міжнародні стандарти соціального забезпечення в контексті євроінтеграційних процесів в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. Т. 1. № 4. С. 142–147, с. 144.

допомога»), VIII («Допомога у зв'язку з вагітністю й пологами»), IX («Допомога по інвалідності»), X («Допомога у зв'язку з втратою годувальника»).

Регіональні акти. Україна активно здійснює діяльність щодо адаптації національного соціального законодавства до європейських соціальних стандартів. Соціальна модель Європейського Союзу, на переконання Н. Я. Заболотної, є зразком побудови якісної системи, яка характеризується високим рівнем соціального забезпечення, ґрунтується на принципах поваги людської гідності, соціальної справедливості й безпеки, заборони дискримінації у сфері соціального захисту²².

Після вступу до Ради Європи 9 листопада 1995 р. Україна ратифікувала Європейську конвенцію з прав людини у 1997 р. та Європейську соціальну хартію, відкриту для підписання державами-членами Ради Європи в Турині 18 жовтня 1961 р. і переглянуту в Страсбурзі 3 травня 1996 р., прийнявши 76 із 98 пунктів хартії (не було прийнято систему колективних скарг, запроваджену Додатковим протоколом до Європейської соціальної хартії про систему колективного оскарження).

Європейська соціальна хартія є аналогом Європейської конвенції з прав людини у сфері економічних і соціальних прав і гарантує широке коло прав людини, пов'язаних із працевлаштуванням, житлом, охороною здоров'я, освітою, соціальним захистом і добробутом. Власне, Хартію розглядають як Соціальну конституцію Європи, чії положення передбачають захист прав на працю, на справедливі, безпечні та здорові умови

²² Заболотна Н. Я. Європейські міжнародні стандарти у сфері соціального захисту та соціального забезпечення населення як орієнтир для розбудови української соціальної системи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. Вип. 1. С. 252–255. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-1/55>, с. 253.

праці, на справедливу винагороду, на створення організацій та укладення колективних договорів, на соціальне забезпечення й охорону здоров'я, на соціальну та медичну допомогу, на рівні можливості та рівне ставлення у вирішенні питань щодо працевлаштування (чоловіків і жінок) та ін²³. Із 2008 по 2022 рр. Україна подала 13 звітів про імплементацію Європейської соціальної хартії²⁴.

Новим етапом у сфері законодавчого забезпечення соціального захисту на регіональному рівні стало прийняття Європейського кодексу соціального забезпечення, підготовленого в співробітництві з Міжнародною Організацією Праці та підписаний державами-членами Ради Європи 16 квітня 1964 р. Кодекс і протокол до нього гарантують мінімальний рівень соціального захисту, включно з медичним обслуговуванням, виплату допомог у разі хвороби і тимчасової непрацездатності у зв'язку з виробничими травмами, допомог у зв'язку з народженням дитини, у разі безробіття, інвалідності, в разі смерті годувальника, а також сімейні допомоги і пенсії. Переглянутий і доповнений варіант Кодексу 1990 р. враховує зміни в законодавстві, що стосується соціального забезпечення в країнах, які входять до Ради Європи і закріплює розширені норми соціального захисту. Цей Кодекс є орієнтиром європейської моделі соціального захисту населення, заснований на ідеї соціальної справедливості. Підписавши 10 листопада

²³ Малюга Л. Ю. Європейські соціальні стандарти в контексті права на соціальний захист в Україні. *Альманах міжнародного права*. Вип. 22. 2019. С. 15–25. DOI: <https://doi.org/10.32841/ILA.2019.22.02>, с. 17.

²⁴ Смуш-Кулеша М., Федорова А., Мойса Б. Соціальні права в Україні під час війни. Звіт про оцінку потреб. URL: <https://rm.coe.int/needs-assessment-ua-2/1680a9b408> (дата звернення: 16.10.2024), с. 5, 22, 63.

2016 р. Європейський кодекс соціального забезпечення, Україна, як член Ради Європи, підтвердила рішучість дотримуватися своїх зобов'язань, взятих при вступі до цієї Організації: принципів демократії, верховенства права й захисту прав людини. Підписання Кодексу підтверджує, що Уряд України спрямовує свої зусилля на повну адаптацію національного законодавства у соціальній сфері до європейських стандартів.

Висновки. Отже, всі акти, що стосуються реалізації права на соціальне забезпечення й містять міжнародні соціальні стандарти, прийнято поділяти на три групи: а) акти ООН (UNO) (універсальні); б) акти Міжнародної організації праці (ILO) (МОП); 3) акти регіональних міждержавних організацій (Ради Європи (Council of Europe), Європейського Союзу (European Union) тощо).

Попри значний масив норм законодавства України, які становлять нормативно-правову основу системи соціального забезпечення і яку можна вважати переважно узгодженою із міжнародними соціальними стандартами й нормами, низка ключових конвенційних актів, які є важливими для ефективного функціонування національної системи соціального забезпечення, все-таки залишаються нератифікованими Україною. Відтак в Україні необхідно розробити концептуально-стратегічний акт, який би окреслював основні проблеми функціонування соціальної сфери та шляхи їх вирішення, враховуючи важливість соціальної роботи в контексті ефективного

функціонування цієї системи. Беручи до уваги рекомендації МОП, Глобальну хартію екосоціального світу, що була розроблена на Всесвітньому саміті народів «Спільне створення нового екосоціального світу: нікого не залишити позаду» (Co-Building a New Eco-Social World: Leaving No One Behind) (29.06-02.07.2022), документи Міжнародної Федерації соціальних працівників (International Federation of Social Workers), слід ратифікувати й імплементувати низку конвенційних актів МОП для подальшої адаптації національної системи соціального забезпечення в Україні до міжнародного соціального права й поглиблення узгодженості цієї системи з міжнародно-правовими стандартами в соціальній сфері: 1) «Про рівноправність громадян країни та іноземців і осіб без громадянства в галузі соціального забезпечення» 1962 р. № 118; 2) «Про допомоги у випадках виробничого травматизму» 1964 р. № 121 (в актуальній редакції); 3) «Про медичну допомогу та допомоги у випадку хвороби» 1969 р. № 130; 4) «Про сприяння зайнятості та захист від безробіття» 1988 р. № 168; 5) «Про допомоги з інвалідності, старості і в зв'язку з втратою годувальника» 1967 р. № 128; 5) «Про установлення міжнародної системи збереження прав у галузі соціального забезпечення» 1982 р. № 157; 6) «Про охорону материнства» 2000 р. № 183; 7) «Про насильство і домагання у сфері праці» 2019 р. № 190; 8) «Про безпечне та здорове робоче середовище» 2023 р. № 191 та ін.

---

²⁵ Длугопольська Т. Історія розвитку законодавства про соціальний захист населення: міжнародний аспект. *Актуальні проблеми правознавства*. Вип. 3(7). 2016 р. С. 58–63, с. 61.

On Public Danger as a Determining Ground for Criminalization of Offences in the Field of Radioecological Safety

Ternavska Anastasiia

Candidate of Juridical Sciences,

Doctoral Candidate at the Department for Criminal Law,

Criminology and Judicial System Issues,

Koretsky Institute of State and Law of the

National Academy of Sciences Ukraine, Ukraine

The article explores the substantiation of criminal law prohibitions in the field of radioecological (nuclear and radiation) safety. By analyzing and generalizing, at a general theoretical level, the most common and applied scientific approaches to understanding the criminalization of socially dangerous acts, and the factors to be considered when establishing a criminal law prohibition, the author highlights the unequal significance of various grounds for criminalization, noting that they are not of equal rank and are hierarchically dependent.

The author substantiates the understanding of the category of «social danger of an offense» as the sole and, therefore, the decisive objective ground for criminalization of offenses in the field of radioecological safety that reflects their essence and is their objective property and disrupts public relations in the domain of the use of nuclear energy, management of radioactive materials and other sources of ionizing radiation.

The degree of social value of the target of socially dangerous acts in the field of radioecological safety, specifically the “environment-human” system which should be considered as such, is proven to be sufficiently significant to warrant its protection under criminal law.

The justification of criminalization of the most serious encroachments, which are detected on a one-off basis, lies in the international legal obligations of Ukraine, as well as in the potential scale of consequences, the extremely high degree of public danger, the multifaceted nature and irreversibility of the damage caused, and the global scope of the nuclear hazard.

The analysis of law enforcement practice has shown the limited capacity of the criminal justice system to combat crimes related to radioecological safety; this serves, on the one hand, as a caution against overestimating the capabilities of criminal law in this domain and against placing hopes on solving all problems through criminal repression, and, on the other hand, emphasizes the necessity of prioritizing criminological measures to combat crimes in the field of radioecological safety.

Щодо суспільної небезпечності як визначальної підстави криміналізації посягань у сфері радіоекологічної безпеки

Тернавська Анастасія Андріївна

кандидат юридичних наук,

докторант відділу проблем кримінального права,

кримінології та судоустрою

Інститут держави і права імені В. М. Корецького

Національної академії наук України, Україна

Вступ. Опанування людством ядерною енергією та її використання докорінно змінило об'єктивну ситуацію з погляду як національної, так і планетарної безпеки, створивши принципово нову глобальну безпекову ситуацію, яка характеризується, з одного боку, виникненням та розвитком загрози незворотних катастрофічних наслідків техногенних ядерних аварій, а з іншого – суттєвою трансформацією традиційних уявлень у сферах матеріального виробництва, науково-технічного розвитку, військової справи, у міжнародних та соціальних відносинах, а також у сферах суспільних наук та форм суспільної свідомості. Зазначені обставини, що пов'язані з цілком ймовірними проблемами людства у майбутньому, набувають у сучасній ситуації особливу актуальність та зумовлюють потребу в науковому дослідженні з метою розроблення теоретичних засад протидії злочинності у сфері радіоекологічної безпеки як реальній загрозі існування людства та сприятливого навколишнього природного середовища.

Однією зі складових такої протидії є заходи кримінально-правового регулювання, наслідки якого можуть бути як позитивними, так і негативними. Обґрунтоване законодавче регулювання застосування заходів кримінально-правового впливу й ефективна правозастосовна діяльність здатні підвищити рівень дотримання і виконання відповідних кримінально-правових норм. Недостатньо

продуманий та помилковий підхід законодавчих або правозастосовних органів у цій сфері, навпаки, здатний блокувати або значно ослабити потенціал кримінально-правової заборони у запобіганні відповідних посягань¹.

Отже, з огляду на викладене, **метою** даної статті є оцінка відповідності криміналізації суспільно небезпечних діянь у сфері радіоекологічної безпеки розробленим кримінально-правовою та кримінологічною науками підставам криміналізації.

Виклад основного матеріалу. Криміналізація суспільно небезпечних діянь є однією з головних складових кримінально-правового регулювання, специфіка якого зумовлена правом держави встановлювати саме кримінальну відповідальність за певні соціальні практики, які через свою небезпечність і поширеність завдають істотної шкоди суспільству і, водночас, протидіяти яким неможливо за допомогою інших правових засобів.

Розглядаючи класифікаційні системи підстав (факторів) криміналізації, варто навести варіант класифікації, критерієм якої є зміст та внутрішня природа таких факторів, а також співвіднесення з різними сферами життя суспільства: група юридико-кримінологічних

¹ Колісник С. В., Турлова Ю. А. Соціально-кримінологічні передумови криміналізації безгосподарського використання земель. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2023. Вип. 76, ч. 2. С. 120.

підстав, куди включаються ступінь суспільної небезпеки діянь, їхня відносна поширеність і типовість, динаміка діянь із врахуванням причин, що їх породжують, і умов, можливість впливу на них кримінально-правовими засобами при відсутності можливості боротьби іншими заходами, а також можливості системи кримінальної юстиції; соціально-економічні підстави: заподіюваний діяннями збиток, відсутність негативних наслідків кримінально-правової заборони і наявність матеріальних ресурсів для його реалізації; соціально-психологічні підстави: рівень суспільної правосвідомості й психології та історичні традиції².

Перша з наведених груп містить юридико-кримінологічні підстави криміналізації (в інших джерелах зустрічаються назви «юридично-кримінологічні передумови криміналізації» або ж «соціально-кримінологічні чинники криміналізації»), які дозволяють виділити ті діяння, щодо яких застосування кримінальної репресії як способу реалізації соціального контролю є дійсно ефективним.

Щодо кримінологічної складової терміну варто погодитись з висловленими у науковій літературі твердженнями про те, що аналіз передумов криміналізації суспільно небезпечних діянь, зокрема їх поширеність, типовість і динаміка, що характеризуються низкою кримінологічних показників, особливості їх детермінації, належить до сфери досліджень кримінологічної спрямованості, а саме питань запровадження кримінологічної експертизи існуючих та нових кримінально-правових законів. Окрім того, кримінологічне обґрунтування нових кримінально-правових норм має ретельно враховувати виявлені та прогнозовані тенденції злочинності, її структури, нових її видів, контингенту

злочинців. Відтак, соціальне обґрунтування кримінально-правової норми за значущістю його зумовлених елементів є переважно кримінологічним, становить кримінологічне підґрунтя останньої і є предметом не кримінального права, а широкого спектра суспільних наук, у тому числі соціології, а в юридичній їх царині – предметом кримінології³.

На нашу думку, найбільш розгорнута та деталізована класифікація принципів криміналізації, в якій виділені: соціальні й соціально-психологічні принципи, які виражають суспільну необхідність і політичну доцільність встановлення кримінальної відповідальності та забезпечують соціальну адекватність криміналізації, її припустимість з точки зору основних характеристик соціальних систем і процесів суспільного розвитку, відповідності кримінально-правової норми рівню, характеру суспільної свідомості та стану громадської думки; системно-правові принципи, що визначають вимоги внутрішньої логічної несуперечливості системи норм кримінального права, несуперечливості між нормами кримінального й кримінально-процесуального, а також інших галузей права – конституційного, фінансового, адміністративного, цивільного та ін., та поділяються, у свою чергу, на загальноправові, пов'язані з вимогою несуперечливості системи норм кримінального та інших галузей права, та кримінально-правові, зумовлені внутрішніми закономірностями системи чинного кримінального законодавства.⁴

Як бачимо, у наведеній класифікації чітко відмежовуються принципи криміналізації як

³ Колісник С. В., Турлова Ю. А. Соціально-кримінологічні передумови криміналізації безгосподарського використання земель. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2023. Вип. 76, ч. 2. С. 121–122.

⁴ Мельник О. В., Поліщук Г. С., Левченко Ю. О. Запобігання злочинам щодо забруднення довкілля в Україні: монографія. Київ : ТОВ «НВП» Інтерсервіс, 2014. С. 8–9.

² Балобанова Д. О. Теорія криміналізації : дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2007. С. 121.

складової кримінально-правового регулювання, а в ширшому розумінні – частини системи соціального контролю, від принципів, що забезпечують системно-правову несуперечливість криміналізації. Водночас, остання категорія принципів криміналізації не може розглядатись саме як підстави кримінально-правової заборони, адже відображають не стільки сутнісні потреби встановлення такої заборони, скільки правила законодавчої техніки, яких варто дотримуватись при конструюванні нових кримінально-правових норм.

Найголовнішою з підстав криміналізації є наявність у посягання достатньо високого рівня суспільної небезпечності, що визначається фактичною або ж потенційно можливою шкодою, яку це посягання заподіює суспільству. Саме ця підстава криміналізації є вирішальною для віднесення тих або інших посягань до числа злочинних. Шкода заподіяна унаслідок злочину завжди є суспільно небезпечною та через негативні зміни в об'єкті кримінально-правової охорони певним чином дезорганізує суспільні відносини. Варіативність суспільно небезпечних наслідків зумовлює й неоднакове їх правове значення, що має враховуватись при криміналізації посягань. Також неоднакове значення мають і підстави криміналізації, адже вони не є однопорядковими.

Цілком слушно у науковій літературі зауважується, що підстави криміналізації перебувають у складній ієрархічній залежності, деякі з них мають суперечливий вплив на процес законотворчості, і лише сумарна оцінка всіх підстав дає можливість прийняти правильне рішення.⁵ Відтак, логічним було б при класифікації підстав криміналізації врахувати її ієрархічний характер, виділивши

при цьому суспільну небезпечність посягання як визначальний критерій криміналізації, а не розглядати його поряд із іншими як однопорядкові критерії у структурі юридико-кримінологічних (соціально-кримінологічних) підстав криміналізації. Саме тому розглядаючи обґрунтованість криміналізації діянь, зокрема й у сфері радіоекологічної безпеки, варто зауважити, що саме категорія «суспільна небезпечність посягання» здатна об'єктивно розкрити різномірну, гетерогенну структуру факторів (передумов) криміналізації. Зазначене дозволяє вважати за доцільне дотримуватись розуміння категорії «суспільна небезпечність посягання» як єдиної та, відтак, визначальної об'єктивної підстави криміналізації.

Зауважимо, що підхід, відповідно до якого існує лише одна підстава для криміналізації – існування суспільно небезпечної поведінки, що потребує кримінально-правової заборони, не є новим. Справедливою є оцінка суспільної безпеки як універсальної соціально-правової категорії, що образно кажучи, «розмита» по всій структурі та змісту кримінального права і, виконуючи у ньому центральну функціональну роль, набуває значення атрибутивної якості явищ і процесів, відображених у законі. Кримінально-правова суспільна безпека – це певний об'єктивний антисоціальний стан злочину, зумовлений усією сукупністю його негативних якостей та ознак, який містить у собі реальну можливість спричинення шкоди суспільним відносинам, що охороняються законом.⁶ Універсальний характер суспільної небезпечності посягання як підстави криміналізації полягає у тому, що вона вимагає при вирішенні питання щодо

⁵ Балобанова Д. О. Теорія криміналізації : дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2007. С. 80.

⁶ Мельник О. В., Поліщук Г. С., Левченко Ю. О. Запобігання злочинам щодо забруднення довкілля в Україні : монографія. Київ : ТОВ «НВП» Інтерсервіс, 2014. С. 11.

доцільності криміналізації з'ясовувати наявність достатнього рівня суспільної небезпечності конкретного виду посягань.

Розглядаючи термінологічну систему досліджуваної сфери варто зауважити, що термін «підстава» має кілька значень. Зокрема, у словнику синонімів української мови читаємо «підстава – основа».⁷ Тлумачні словники української мови дають таке визначення підстави : «це те головне, на чому базується, ґрунтується, оснований що-небудь»^{8,9}, що відображає розуміння підстави як причини, достатнього приводу для виправдання чогось. У філософії підстава розглядається як необхідна умова існування певного явища, а її з'ясування певною мірою є поясненням цього явища. Ґрунтуючись на такому тлумаченні поняття «підстава», має сенс термінологічно виокремити суспільну небезпечність посягання ідентифікуючи її як підставу криміналізації, її необхідну умову, що дозволяє інтегрувати в єдину систему всі інші фактори (передумови) криміналізації, які за своєю сутністю є лише конкретними показниками ступеня суспільної небезпечності посягання.

У науці кримінального права загальноприйнятим є розуміння суспільної небезпеки як основної матеріальної ознаки злочину, у якій відбивається його сутність, та яка являє собою здатність злочину заподіювати або створювати загрозу заподіяння шкоди об'єкту кримінально-правової охорони. Таке розуміння нормативно закріплене у ч. 1 ст. 11 Кримінального кодексу України (далі – КК

України) визначенням кримінального правопорушення¹⁰.

Водночас, кожне окреме посягання має специфічні риси, особливості свого прояву. Такими специфічними рисами наділені й кримінальні практики у сфері радіоекологічної безпеки, суспільна небезпека посягань у сфері радіоекологічної безпеки відображає їх сутність, є їхньою об'єктивною властивістю, що дезорганізує суспільні відносини у галузі використання ядерної енергії, поводження з радіоактивними матеріалами та іншими джерелами іонізуючого випромінювання. Виразником об'єктивності суспільної небезпеки таких посягань є об'єктивний характер шкоди, яка ним заподіюється (екологічна, фізична, матеріальна, моральна).

Кримінально-правова охорона здійснюється лише щодо найважливіших із об'єктів правової охорони, тобто суспільних відносин, які мають загальносоціальне значення. Тому, при аналізі криміналізації посягань у сфері радіоекологічної безпеки необхідно встановити, чи властивий цим посяганням такий рівень суспільної небезпечності, що є достатнім для злочинів. Розглядаючи ціннісні, аксіологічні аспекти криміналізації посягань у сфері радіоекологічної безпеки варто акцентувати увагу на розумінні того, що є у цьому випадку об'єктом посягання, а, відтак, і об'єктом кримінально-правової охорони. Уважаємо, що складовою такого об'єкту є навколишнє природне середовище (природа, довкілля), у процесі розвитку якої були створені належні кліматичні та біологічні передумови виникнення й існування людини і суспільства. Саме тому, коли йдеться про соціальну цінність природи, біосфери та

⁷ Словник синонімів української мови : у 2-х т. Т. 2. К. : Наукова думка, 1999. С. 90.

⁸ Новий тлумачний словник української мови : у 4-х томах. Т. 3. К., 1998. С. 391.

⁹ Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. С. 782.

¹⁰ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (дата звернення: 25.09.2024).

окремих екосистем, варто усвідомлювати, що людина як біологічна істота є природною складовою біосфери та певним результатом її еволюції. Отже, на людину, як одну зі складових біосфери, поширюються закони її розвитку. Відтак, довкілля як об'єкт кримінально-правової охорони уособлює в собі ті цінності матеріального, духовного та іншого характеру, яких потребує людство для задоволення своїх потреб. Такі цінності чи блага відповідно до виконуваних ними соціальних функцій зумовлюють й відповідне правове регулювання щодо їх використання, відтворення та охорони.

Водночас, викладені вище міркування щодо спрямованості посягань у сфері радіоекологічної безпеки далеко не завжди поділяються іншими авторами. Причина цього полягає у різних підходах до самого розуміння категорії «екологічна (радіоекологічна, ядерна та радіаційна) безпека». Донедавна, як у еколого-правових дослідженнях теоретичного характеру, так і практичній діяльності, домінувало розуміння зазначених категорій у межах статичної або гуманістичної концепцій, відповідно до основних положень яких природа, довкілля має лише інструментальну цінність, тобто саме існування довкілля та його складових, підтримання їх якісного стану розглядалось через призму інтересів людини та можливостей для задоволення її потреб (які з кожним роком лише зростають). Першопричини таких переконань варто шукати у філософській концепції антропоцентризму, відповідно до якого людина є завершенням еволюції світобудови і, відтак, усе у світі має служити для її благоденства та процвітання. У сфері природокористування такий підхід призвів до практики поділу об'єктів живого світу на категорії корисних та шкідливих, винищення біологічних видів, що не мають економічного значення. Така діяльність

цілком узгоджувалась з положеннями концепції антропоцентризму, адже людина – господар природи, а, відтак, має право отримувати з навколишнього світу потрібні йому ресурси, навіть шляхом утистки, дискримінації та навіть знищення інших біологічних видів. У цьому контексті яскравим прикладом такого спожи-вацького відношення до природи є широко відома фраза-символ І.В. Мічурина: «Ми не можемо чекати милостей від природи, взяти їх у неї – наше завдання».

Підступність ідей антропоцентризму зокрема полягає у тому, що штучність і помилковість його положень не усвідомлюється, адже для людини від народження на таких поняттях ґрунтується все його світоспри-няття. Можна сказати, що це – вроджена абе-рація свідомості, закладена у нас спочатку та закріплена під час соціалізації. Водночас ця аберация формує в нашій свідомості спотворену картину реальності, що може призводити до хибних оцінок. Усвідомленню цього сприяла зокрема й масштабна глобальна еко-логічна криза, що виникла внаслідок антро-погенного впливу на природу, безпрецедентні масштаби якого значно перевищували мож-ливості біосфери для самовідновлення, втяг-нення у процес виробництва всіх елементів біосфери, накопичення колосальних об'ємів небезпечних відходів, найбільш шкідливими з яких є радіоактивні відходи. Вочевидь, існу-юча система ідей антропоцентризму не могла створити належне ідеологічне підґрунтя для запобігання екологічної катастрофи, подаль-шого існування та прогресу людства. Відтак, загроза екологічної катастрофи змусила нау-кову думку (передусім, філософську) зверну-тися до проблеми цінності життя та цінності природи як середовища, що гарантує можли-вість і якість цього життя. Отже, можна ска-зати, що ми є свідками поступової зміни пара-дигми у науковому пізнанні радіоекологічної

безпеки: антропоцентричний принцип захисту довкілля від радіаційного впливу пропонується замінити екоцентричним¹¹.

Так, у науковій і філософській літературі обговорюється доцільність поширення моральних відносин на природу, що передбачає як наділення її етичної цінністю як об'єкта, так і розгляд її як суб'єкта моралі. Наголошується, що суб'єктно-споживацьке ставлення людини до природи вимагає подолання її через творчу взаємодію з нею, а тому екологізація природознавства змушує виходити за межі суб'єкт-об'єктної позиції та все більш критично ставитися до односторонньої відцентрової активності людства. Можна констатувати, що суб'єкт-суб'єктні відносини людини і природи отримали сьогодні визнання серед вчених та філософів як один із основоположних принципів неантропоцентристської екологічної етики, головне завдання якої полягає в тому, щоб не лише навчитись оберігати природу й навчити цього інших, але й у своєму ставленні до неї керуватись розумінням абсолютної цінності природи як цінності самого життя¹².

Водночас, юридичне поняття правосуб'єктності не може бути застосовано до природного середовища і тому виключає наявність у нього прав та партнерських відносин із людиною. Відтак, вищенаведені міркування у правовій площині варто розглядати як один із аргументів щодо доречності взаємодоповнення концепцій антропоцентризму та екоцентризму.

¹¹ Pentreath P. J. A system for radiological protection of the environment: some thoughts and ideas. *Journal of Radiological Protection*. 1999. №. 19 (2). P. 117–128. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/10400150/> (дата звернення: 20.09.2024).

¹² Анацька Н. В., Кравченко І. А., Пенюк В. Б. Абсолютна цінність життя – засадничий принцип сучасної екологічної етики. *Освітній дискурс: збірник наукових праць*. 2024. Вип. 48 (1-3). С. 7–17. URL: https://journal-discourse.com/files/pdf/OD-48_1-3_-2024.pdf (дата звернення: 19.09.2024).

У контексті проблематики криміналізації суспільно небезпечних діянь у сфері радіоекологічної безпеки рівень соціальної цінності об'єкту таких посягань, яким, на нашу думку, доцільно визнати систему «навколишнє природне середовище-людина» є достатнім для його кримінально-правової охорони.

У сфері кримінально-правової охорони антропоцентричний підхід знайшов прояв як при формулюванні диспозицій кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за злочини у сфері радіоекологічної безпеки, так і при їх розміщенні в Особливій частині (далі – ОЧ) КК України, структура якої побудована за ознакою єдності об'єктів визначеної групи злочинів, а саме за родовим об'єктом, що, у свою чергу, визначається спрямованістю посягання. Ст. ст. 265, 265¹, 266, 267¹ КК України розміщені у розділі IX ОЧ КК України «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки», ст. 274 КК України – у розділі X ОЧ КК України «Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва», а ст. 327 КК України – у розділі XIII ОЧ КК України «Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення». Зважаючи на однорідність суспільних відносин, які поставлені під кримінально-правову охорону у зазначених статтях КК України, у науковій літературі озвучені пропозиції законодавчо виокремити «в розділі IX «Злочини проти громадської безпеки» окремої підгрупи статей за ознакою їх спільного видового об'єкта, об'єднавши їх в главу «Злочини проти радіаційної безпеки»¹³, що, на нашу думку, потребує ґрунтовного вивчення при розробці проекту нового КК України.

¹³ Плева К. В. Кримінальна відповідальність за суспільно небезпечні діяння стосовно радіоактивних матеріалів : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. С. 6.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави для висновку щодо відповідності криміналізації суспільно небезпечних діянь у сфері радіоекологічної безпеки теоретично розробленим підставам і передумовам криміналізації. З огляду на неоднакове значення підстав криміналізації, які не є однопорядковими та перебувають у складній ієрархічній залежності, зауважено на доцільності виокремлення суспільної небезпечності посягання, що визначається фактичною або ж потенційно можливою шкодою, яку це посягання заподіює суспільству, як визначального критерію криміналізації, що здатен об'єктивно розкрити різномірну, гетерогенну структуру факторів (передумов) криміналізації. Аргументовано розуміння категорії «суспільна небезпечність посягання» як єдиної та визначальної об'єктивної підстави криміналізації посягань

у сфері радіоекологічної безпеки, що відображає їх сутність та є їхньою об'єктивною властивістю, що дезорганізує суспільні відносини у галузі використання ядерної енергії, поводження з радіоактивними матеріалами та іншими джерелами іонізуючого випромінювання.

Встановлено, що існуючі наукові підходи щодо спрямованості кримінальних правопорушень у сфері радіоекологічної безпеки, а в контексті криміналізації досліджуваних посягань – її ціннісних, аксіологічних аспектів, є проявом у кримінально-правовій площині ідей антропоцентризму. Через критичний розгляд основних положень антропоцентризму як певної аберації свідомості обґрунтовано доречність зміни парадигми у науковому пізнанні радіоекологічної безпеки шляхом взаємодоповнення концепцій антропоцентризму та екоцентризму.

E-government as a key factor in reforming the administrative system and improving the efficiency of public administration

Chalabiieva Mariiam

PhD in Law (Candidate of Juridical Sciences),

Research Officer at the Scientific Research Institute of State Building

and Local Government of the National Academy of Law Sciences of Ukraine,

Kharkiv, Ukraine

ORCID: 0000-0002-4126-0138

This article explores the fundamental aspects and challenges associated with the transition to an e-government framework. It highlights the potential benefits of electronic governance in simplifying administrative processes, improving service quality, and enhancing the transparency of public administration. The research emphasizes the optimization of decision-making processes through electronic tools and assesses their impact on the overall efficiency of public administration systems.

Furthermore, the article addresses the potential risks and limitations that may arise during the shift to an electronic model of governance. Issues such as security, accessibility, and inequalities are brought to the forefront of the discussion. Special attention is paid to methods and strategies that can mitigate these risks and ensure the sustainable development of e-government.

The conclusion underscores the importance of integrating advanced information technologies into public administration systems, while also stressing the need for continued research in this area to further adapt and refine modern governance models. The transition to e-government requires not only technological innovations but also a comprehensive revision of legal frameworks, organizational structures, and cultural changes in governance approaches.

Additionally, the article provides a detailed analysis of international experiences with e-government implementation, offering valuable insights into best practices and lessons learned to avoid common pitfalls encountered by other nations. The pivotal role of citizens in shaping and utilizing electronic services is also examined. Their active participation, feedback, and perception are critical to the success of any administrative reform. In this context, the importance of a strong public stance and effective dialogue between the government and its citizens cannot be overstated.

The article also outlines strategic directions for the development of e-government in Ukraine, providing recommendations for ensuring its sustainability, effectiveness, and alignment with the needs of the population. Implementing digital solutions in public administration requires not only technical expertise but also a profound understanding of public governance, ethics, and communication. As such, the education and training of personnel involved in e-governance play a crucial role.

Moreover, the article highlights the importance of digital literacy among the general population. Citizens must be equipped to use electronic services effectively, understand their benefits and limitations, and critically evaluate the information they encounter in the digital realm. This involves more than just internet access; it requires the capacity to engage meaningfully with digital platforms.

Finally, the article emphasizes the necessity of implementing data protection and privacy standards. In a world where data has become the new “gold,” ensuring its security and confidentiality is paramount. Electronic systems must be safeguarded against malicious actors, and citizens must be assured that their personal information remains secure.

The success of e-government hinges on striking a balance between innovative technologies, the needs of citizens, and the challenges of the modern world. This article aims to provide a clear understanding of these interconnected aspects and offers insights into optimizing them for achieving the best outcomes in public administration.

Die elektronische Regierung als Schlüsselfaktor bei der Reform des Verwaltungssystems und der Verbesserung der Effizienz der öffentlichen Verwaltung

Chalabiieva Mariiam

Doktor der Rechtswissenschaften

(Kandidat der Rechtswissenschaften),

Wissenschaftliche Mitarbeiterin am

Forschungsinstitut für Staatsaufbau und

Kommunalverwaltung der Nationalen

Akademie der Rechtswissenschaften der Ukraine, Charkiw, Ukraine.

ORCID: 0000-0002-4126-0138

In der heutigen Welt verändert die Entwicklung der Informationstechnologie radikal die Ansätze zur Organisation der öffentlichen Verwaltung. Eine der wichtigsten Richtungen dieser Veränderungen ist die Einführung der elektronischen Regierung, die in vielen Ländern zu einem integralen Bestandteil der Verwaltungsreform wird. E-Government verbessert nicht nur die Effizienz von Verwaltungsprozessen, sondern trägt auch zur Transparenz des Verwaltungshandelns, zur Verbesserung der Dienstleistungsqualität und zur besseren Interaktion zwischen Staat und Bürgern bei.

Auch in der Ukraine gewinnt die elektronische Regierung zunehmend an Bedeutung, insbesondere angesichts der Notwendigkeit, das öffentliche Verwaltungssystem zu modernisieren. Die Herausforderungen der heutigen Welt erfordern einen umfassenden Ansatz zur Reformierung der Verwaltungsstrukturen und den

Einsatz modernster Informationstechnologien zur Steigerung der Effizienz und Transparenz von Verwaltungsprozessen.

Dieser Prozess erfordert nicht nur technische Ausstattung, sondern auch tiefgreifende Veränderungen in den rechtlichen und organisatorischen Ansätzen. Der Artikel wird die Bedeutung der elektronischen Regierung für die Umsetzung von Verwaltungsreformen, ihre Auswirkungen auf die Effizienz der öffentlichen Verwaltung sowie mögliche Risiken und deren Bewältigung untersuchen.

Die Aktualität dieses Themas ergibt sich aus mehreren Schlüsselfaktoren. Erstens verändert die rasante technologische Entwicklung die Art und Weise, wie Regierungen mit Bürgern interagieren, und erfordert ein tiefes Verständnis digitaler Werkzeuge und ihres Einflusses auf den öffentlichen Sektor. Zweitens erwarten die Bürger aufgrund der digitalen Fortschritte im privaten

Sektor ähnliche Effizienz, Zugänglichkeit und Transparenz von staatlichen Diensten. Drittens bietet die Digitalisierung die Möglichkeit, bürokratische Verfahren zu vereinfachen und gleichzeitig die Qualität des Managements zu verbessern. Das Konzept „Staat im Smartphone“ zeigt einen Wandel hin zu bürgerorientierterem Regieren. Zudem zielt die Verwaltungsreform darauf ab, veraltete Systeme zu modernisieren und an die aktuellen Realitäten anzupassen. Globale Trends im digitalen Management fordern Staaten dazu auf, wettbewerbsfähig zu bleiben. Wie Nathan Rothschild berühmte sagte: „Wer Informationen kontrolliert, kontrolliert die Welt“, was die zentrale Rolle von Daten bei der Entscheidungsfindung unterstreicht. Jüngste globale Ereignisse wie die COVID-19-Pandemie und der Krieg in der Ukraine haben die Notwendigkeit widerstandsfähiger und anpassungsfähiger Staatssysteme verdeutlicht. Daher ist das Studium der Digitalisierung in der öffentlichen Verwaltung sowohl zeitgemäß als auch entscheidend für die Gestaltung moderner Regierungsstrategien.

Ziel dieses Artikels ist es, die Rolle und den Einfluss von Informations- und Kommunikationstechnologien auf den modernen Prozess der öffentlichen Verwaltung in der Ukraine zu analysieren, insbesondere die Rolle der elektronischen Regierung bei der Umsetzung von Verwaltungsreformen und der Gewährleistung einer effektiven öffentlichen Verwaltung zu untersuchen. Der Artikel zielt auch darauf ab, mögliche Optimierungsansätze dieser Prozesse auf der Grundlage internationaler Erfahrungen und Empfehlungen zu identifizieren sowie potenzielle Hindernisse und Herausforderungen zu benennen, die auf dem Weg zur Digitalisierung der öffentlichen Verwaltung in der Ukraine auftreten könnten.

Darstellung des Hauptmaterials.

Der elektronische Staat, auch bekannt als E-Government oder digitaler Staat, stellt ein

Konzept der Nutzung von Informations- und Kommunikationstechnologien (IKT) zur Bereitstellung öffentlicher Dienstleistungen, zur Gewährleistung einer effektiven öffentlichen Verwaltung und zur Sicherstellung der Kommunikation zwischen staatlichen Institutionen und Bürgern dar.¹ Dieses Konzept zielt darauf ab, die Effizienz, Transparenz, Zugänglichkeit und Qualität öffentlicher Dienstleistungen durch den Einsatz moderner Technologien zu verbessern.

Der elektronische Staat ermöglicht es den Bürgern, verschiedene Verwaltungsdienstleistungen online zu erhalten, ohne dass sie persönlich Ämter oder Niederlassungen staatlicher Strukturen aufsuchen müssen. Dies vereinfacht den Prozess der Erteilung von Genehmigungen, Lizenzen, staatlichen Beihilfen und anderen Dienstleistungen.

Der Einsatz von E-Technologien in der öffentlichen Verwaltung hilft, den Umfang des bürokratischen Apparats zu reduzieren, Entscheidungsprozesse zu vereinfachen und die Arbeit der Staatsbediensteten zu optimieren. Dies ermöglicht eine schnellere und effizientere Reaktion auf die Bedürfnisse von Bürgern und Unternehmen.

Gleichzeitig ermöglicht der elektronische Staat die Bereitstellung von Echtzeit-Informationen über die Tätigkeit staatlicher Organe und Organisationen. Die Bürger können den Prozess der Dienstleistungserbringung verfolgen, Ausgaben kontrollieren und in Echtzeit die Tätigkeit der Regierung überwachen.

Beim Übergang zum elektronischen Staat wird großer Wert auf die Gewährleistung der Cybersicherheit und den Schutz personenbezogener Daten der Bürger gelegt. Digitale Technologien erfordern wirksame Maßnahmen zur Verhinderung von Cyberangriffen und zur Aufrechterhaltung des Vertrauens der

¹ Spasibov, D. V. Organisatorische und rechtliche Besonderheiten der Einführung von Informationssystemen der Dienstleistungsträger. *Staatsaufbau*. 2018. Nr. 1.

Bürger in die elektronischen Dienste. Solche präventiven Maßnahmen gewährleisten einen sicheren Cyberraum, der ein wesentlicher Bestandteil des elektronischen Staates ist. Darüber hinaus unterstützt die Entwicklung des elektronischen Staates die Schaffung und Einführung neuer Informationstechnologien, was ein innovatives Umfeld im Land fördert.

Es ist offensichtlich, dass der weit verbreitete Einsatz elektronischer Technologien es ermöglicht, staatliche Prozesse zu optimieren und bürokratische Kosten zu senken, was zu einer effizienteren Nutzung von Haushaltsmitteln und Ressourcen beiträgt. Gleichzeitig trägt dies zur Reduzierung der Korruption bei, indem der persönliche Kontakt zwischen Staatsbediensteten und Bürgern, die beispielsweise Verwaltungsdienstleistungen in Anspruch nehmen, minimiert wird.

Digitale Technologien in der öffentlichen Verwaltung spielen eine Schlüsselrolle bei der Einführung des elektronischen Staates und der Sicherstellung einer effektiven öffentlichen Verwaltung. Diese Technologien ermöglichen es staatlichen Institutionen, Prozesse zu optimieren, einen schnellen Zugang zu Informationen zu gewährleisten, die Interaktion mit Bürgern zu erleichtern und die Qualität der Dienstleistungserbringung zu verbessern. Zu den wichtigsten digitalen Instrumenten, die in der öffentlichen Verwaltung eingesetzt werden, gehören:

- Elektronische Register und Datenbanken. Diese Register speichern Informationen über Bürger, Unternehmen, Immobilien, Fahrzeuge und andere Aspekte, die für die staatliche Tätigkeit wichtig sind. Elektronische Register ermöglichen eine bequeme und schnelle Überprüfung von Informationen, vermeiden Duplikate und Fehler und gewährleisten Transparenz bei der Datenverwaltung;

- Elektronische Bürgerdienste. Online-Dienste ermöglichen es den Bürgern,

Verwaltungsdienstleistungen im Internet zu erhalten, wie z. B. die Ausstellung von Pässen, Führerscheinen, die Fahrzeugregistrierung, die Beantragung staatlicher Beihilfen und mehr. Dies erhöht den Komfort und die Geschwindigkeit der Dienstleistungserbringung und reduziert die Warteschlangen in den staatlichen Institutionen;

- Elektronische Post und Benachrichtigungen. Systeme für elektronische Post und Benachrichtigungen helfen, Bürger über Entscheidungen der staatlichen Organe, den Status ihrer Anträge und andere wichtige Ereignisse zu informieren. Dies erleichtert die Kommunikation und gewährleistet eine schnelle Reaktion auf Veränderungen;

- Elektronischer Dokumentenverkehr. Digitale Technologien ermöglichen die Erstellung, Verarbeitung und den Austausch von Dokumenten in digitalem Format, was die Dokumentenverarbeitung effizienter und kostengünstiger macht;

- Elektronische Zahlungssysteme. Digitale Zahlungssysteme ermöglichen es den Bürgern, Steuern, Bußgelder, Versorgungsleistungen und andere Zahlungen online zu begleichen, was die Bezahlung bequemer macht und zu einer Erhöhung der Staatseinnahmen beiträgt;

- Analyse- und Überwachungssysteme. Diese Systeme helfen, Daten zu analysieren, Trends zu identifizieren und die Entwicklung verschiedener Tätigkeitsbereiche vorherzusagen. Sie unterstützen staatliche Organe dabei, fundierte Entscheidungen zu treffen und auf die Bedürfnisse der Bürger zu reagieren.

Digitale Technologien in der öffentlichen Verwaltung sind ein Schlüsselement der Entwicklung des elektronischen Staates und der Verbesserung der Dienstleistungsqualität für die Bürger.

Die Einführung dieser Werkzeuge ermöglicht es, ein effizienteres, transparenteres und offeneres Verwaltungssystem zu schaffen, das die Nähe

zwischen Staat und Bürgern fördert und das Vertrauen in die Regierung stärkt.

Die verfassungsrechtlichen Grundlagen des elektronischen Staates spielen eine wichtige Rolle beim Schutz der Rechte und Freiheiten der Bürger sowie bei der Gewährleistung der Cybersicherheit und des Datenschutzes. Bei der Einführung des elektronischen Staates ist die Einhaltung verfassungsrechtlicher Prinzipien eine wesentliche Voraussetzung für die Schaffung einer rechtlichen und ethischen Grundlage für die Entwicklung der digitalen Gesellschaft.

Die verfassungsrechtlichen Grundlagen des elektronischen Staates müssen den Schutz der Rechte und Freiheiten der Bürger im Online-Umfeld gewährleisten. Dazu gehören das Recht auf Privatsphäre und den Schutz personenbezogener Daten, das Recht auf freie Meinungsäußerung und die Gewährleistung der Informationssicherheit. Staatliche Institutionen müssen sicherstellen, dass die Daten der Bürger gemäß den Datenschutzgesetzen verarbeitet und nicht zur Verletzung ihrer Rechte verwendet werden.

Der elektronische Staat muss ein hohes Maß an Cybersicherheit bieten, um sich gegen Cyberangriffe und Missbrauch zu schützen. Staatliche Institutionen sollten wirksame Maßnahmen zur Cybersicherheit entwickeln und umsetzen, um staatliche Informationssysteme zu schützen, und gleichzeitig die Bürger in grundlegende Cyber-Sicherheitsmaßnahmen einweisen.

Ein digitaler Staat muss die Vertraulichkeit der Daten der Bürger gewährleisten und einen sicheren Informationsaustausch zwischen staatlichen Institutionen und Bürgern sicherstellen. Jeder Bürger hat das Recht zu erfahren, welche Informationen über ihn gespeichert werden und wie diese verwendet werden.

Im elektronischen Staat müssen die Prinzipien der Transparenz und Zugänglichkeit eingehalten

werden. Öffentliche Dienstleistungen und Informationen sollten für alle Bürger zugänglich sein, unabhängig von ihren technischen Fähigkeiten oder ihrem Wohnort. Darüber hinaus muss die Tätigkeit der staatlichen Institutionen offen und für die Öffentlichkeit zugänglich sein.

Wichtig ist auch die Einhaltung des Grundsatzes der Verhältnismäßigkeit. Staatliche Maßnahmen zur Regulierung des digitalen Raums müssen gerechtfertigt und darauf ausgerichtet sein, festgelegte Ziele zu erreichen, ohne die Rechte und Freiheiten der Bürger übermäßig einzuschränken.²

Die oben genannten verfassungsrechtlichen Grundlagen bilden das Fundament für die Entwicklung des elektronischen Staates, der zum Wohl der Bürger arbeiten, ihre Rechte und Freiheiten schützen sowie Cybersicherheit und Datenschutz gewährleisten soll. Die Umsetzung des elektronischen Staates muss unter Berücksichtigung dieser Prinzipien erfolgen, um die Nachhaltigkeit und Stabilität der digitalen Gesellschaft zu gewährleisten.

Die Vorteile der Einführung des elektronischen Staates sind:

1. Bequemer und einfacher Zugang zu Dienstleistungen. Der elektronische Staat ermöglicht es den Bürgern, Verwaltungsdienstleistungen online zu erhalten, was den Prozess der Ausstellung von Dokumenten, Genehmigungen, Beihilfen und anderen Dienstleistungen erleichtert und beschleunigt. Dies verringert die bürokratischen Hürden und vereinfacht die Interaktion mit staatlichen Institutionen;

2. Bekämpfung von Korruption. Der elektronische Staat kann helfen, das Korruptionsrisiko

² Dragomiretska N. M. Zeitgenössisches ausländisches Verständnis der sozialen Ingenieurwissenschaften und deren Anwendungsmöglichkeiten in der öffentlichen Verwaltung. *Theorie und Praxis der öffentlichen Verwaltung und der Kommunalverwaltung*. 2015. Nr. 2. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2015_2/32.pdf.

zu verringern, da viele Prozesse automatisiert und transparenter werden. Dies reduziert die Möglichkeit menschlicher Fehler und vorsätzlicher Korruption;

3. Effektive öffentliche Verwaltung. Der elektronische Staat ermöglicht die Erhebung und Analyse von Daten zur fundierten Entscheidungsfindung. Dies verbessert die Effizienz der Staatsführung und ermöglicht eine optimale Allokation von Ressourcen für die wichtigsten gesellschaftlichen Bedürfnisse;

4. Kostenersparnis. Der elektronische Staat kann die Kosten für Verwaltungsverfahren und Papierdokumentation senken. Elektronische Dienste können effizienter und wirtschaftlicher sein. Das Konzept des „papierlosen Büros“ (Paperless) wird bereits von den staatlichen Behörden gefördert;

5. Förderung von Innovationen. Die Einführung des elektronischen Staates fördert die Entwicklung innovativer Technologien und des IT-Sektors, was das Wirtschaftswachstum ankurbeln und neue Arbeitsplätze schaffen kann.

Herausforderungen und Risiken bei der Einführung des elektronischen Staates:

1. Cybersicherheit. Der wichtigste Faktor, der die sichere und effiziente Nutzung der Vorteile des elektronischen Staates ermöglicht. Mit der Einführung dieses Konzepts steigt das Risiko von Cyberangriffen und Missbrauch durch Kriminelle. Die Gewährleistung der Cybersicherheit ist von größter Bedeutung, da Schwachstellen in den elektronischen Systemen zu ernsthaften Problemen und Verstößen gegen die Vertraulichkeit von Daten führen können;

2. Digitale Bildung. Leider haben nicht alle Bürger Zugang zum Internet oder verfügen über ausreichende technische Kenntnisse. Dies kann zu digitalen Ungleichheiten beim Zugang zu elektronischen Dienstleistungen führen, insbesondere bei älteren Menschen;

3. Personalressourcen und Kompetenzen. Die Einführung des elektronischen Staates erfordert

hochqualifizierte Fachkräfte in den Bereichen IT, öffentliche Verwaltung und Cybersicherheit. Ein Mangel an Fachkräften und eine unzureichende Ausbildung können den Übergang zum elektronischen Staat verlangsamen;

4. Vertrauensgewinnung bei den Bürgern. Für eine erfolgreiche Einführung des elektronischen Staates ist das Vertrauen der Bürger in den Staat und seine elektronischen Dienste erforderlich. Dies kann eine Herausforderung sein, insbesondere angesichts der früheren Erfahrungen mit umfangreichen Korruptionsfällen, die das Vertrauen in staatliche Bedienstete erschüttert haben;

5. Rechtlicher Aspekt: Die Einführung des elektronischen Staates erfordert tiefgreifende Veränderungen in der Gesetzgebung und im Rechtssystem, was ein komplexer und langwieriger Prozess sein kann, der die Unterstützung der wissenschaftlichen Gemeinschaft erfordert.

Wichtige Aspekte der Rolle der Öffentlichkeit im Zusammenhang mit der Entwicklung des elektronischen Staates:

– Beratung und Mitwirkung am Entscheidungsprozess. Die Öffentlichkeit kann eingeladen werden, die Regierung bei der Entwicklung und Umsetzung des elektronischen Staates zu beraten und zu unterstützen. Initiativen zu elektronischen Dienstleistungen, Cybersicherheit, Datenschutz und anderen Bereichen können Gegenstand eines Dialogs mit der Öffentlichkeit sein, um verschiedene Perspektiven und Bedürfnisse zu berücksichtigen;

– Überwachung und Kontrolle der Umsetzung. Die Öffentlichkeit kann eine wichtige Rolle bei der Überwachung und Kontrolle des Prozesses der Einführung des elektronischen Staates spielen. Aktive zivilgesellschaftliche Organisationen, Journalisten und Experten können die Entwicklung von Initiativen verfolgen, potenzielle Probleme aufdecken und zur Lösung von Konflikten beitragen;

– Fachliche Unterstützung und Beratung. Die Öffentlichkeit kann der Regierung fachliche Unterstützung und Beratung bei der Entwicklung und Umsetzung elektronischer Projekte bieten. Experten und Stakeholder können bei der Entwicklung von Cybersicherheitsstrategien, dem Schutz der Bürgerrechte und der Bereitstellung wertvoller Erkenntnisse und Ratschläge helfen;

– Die Öffentlichkeit kann Feedback zur Wirksamkeit und Qualität elektronischer Dienstleistungen geben. Dieses Feedback hilft, das System zu verbessern und Probleme zu lösen, die während der Umsetzung auftreten können;

– Die Öffentlichkeit kann der Regierung helfen, Informationen über elektronische Dienstleistungen und deren Möglichkeiten zu verbreiten. Auch können Bildungsmaßnahmen durchgeführt werden, um die digitale Kompetenz der Bürger zu erhöhen;

– Unterstützung bürgerschaftlicher Initiativen. Bürgerschaftliche Initiativen zur Einführung elektronischer Lösungen und Online-Dienste können von der Regierung oder anderen Organisationen unterstützt und finanziert werden. Dies kann Innovationen fördern und elektronische Initiativen in verschiedenen Lebensbereichen verbreiten.

Insgesamt haben die Öffentlichkeit und die aktive Bürgerbeteiligung das Potenzial, ein starker Treiber für die Entwicklung des elektronischen Staates zu werden und zur Schaffung einer transparenteren, offeneren und demokratischeren Regierung beizutragen. Dies kann dazu beitragen, dass der elektronische Staat den Bedürfnissen der

Bürger entspricht und ihre stärkere Beteiligung am Entscheidungsprozess fördert.

Schlussfolgerungen. Auf der Grundlage einer eingehenden Analyse der in der Arbeit vorgestellten Materialien und der Untersuchung des Themas können die folgenden wichtigsten Schlussfolgerungen gezogen werden:

1. Die Rolle der IKT im Staatswesen. Moderne Informations- und Kommunikationstechnologien verändern die Landschaft der öffentlichen Verwaltung erheblich, beschleunigen Prozesse und verbessern die Effizienz der Entscheidungsfindung.

2. Elektronischer Staat und Verwaltungsreform. Die Einführung von E-Government-Konzepten kann als Katalysator für umfassendere Verwaltungsreformen dienen, die auf eine Verbesserung der Interaktion zwischen Staat und Bürgern und eine Erhöhung der Transparenz von Managemententscheidungen abzielen.

3. Herausforderungen und Chancen. Trotz der potenziellen Vorteile kann die Digitalisierung mit einer Reihe von Herausforderungen konfrontiert sein, wie Datenschutzfragen, Cybersicherheit und ungleicher Zugang zu Technologien in verschiedenen Bevölkerungsgruppen.

4. Bürgerbeteiligung. Die aktive Einbeziehung der Bürger in die Gestaltung und Nutzung elektronischer Dienstleistungen ist der Schlüssel zum Erfolg bei der Einführung von E-Government-Konzepten.

5. Empfehlungen. Um optimale Ergebnisse zu erzielen, muss die Ukraine auf internationale Erfahrungen im Bereich E-Government achten und sowohl IT-Experten als auch Vertreter der Zivilgesellschaft in diesen Prozess aktiv einbeziehen.

NOTES

Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS)
Issued quarterly
Passed for printing: 30.11.2024